

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 14 (55). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л. Л. Ковальська. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 352 с.

УДК 332.145: 332.024

Вавдіюк Н. С., д.е.н., професор,

Корецька Н. І., к.е.н., доцент,

Охват І. М., магістр

Луцький національний технічний університет

АПРОБАЦІЯ ТЕОРІЙ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті проаналізовано теорії економічних правопорушень (Е. Дюркгейма, Р. Мертона, Е. Сатерленда, К. Маркса, Г. Беккера, Д. Тартані, Дж. Гіббса, А. Ерліха), сформовано та підтверджено гіпотезу про те, що рівень економічних правопорушень залежить від рівня економічного розвитку держави та її регіонів. Апробовано дослідження через порівняння обсягів ВРП і зареєстрованих економічних правопорушень протягом 2006 – 2017 років. Встановлено кількісні та якісні відмінності між обсягами ВРП та економічними правопорушеннями.

Ключові слова: теорія економічних правопорушень, регіональний менеджмент детінізації економіки.

Vavdiyuk N., Koretska N.

APPROACHING THE THEORIES OF ECONOMIC OFFENSES IN THE REGIONAL MANAGEMENT

Interruption of the laws and laws of productive forces management leads to a mutual inadequacy of the goals of social and economic development. In connection with this, there is a problem of identifying administrative instruments for combating economic violations in the state economy as a whole and its regions in particular.

The theories of economic crimes were investigated, namely:

- E. Durkheim's, R. Merton's theory of anomie, which substantiates that crime is an inevitable phenomenon in any society, and its growth or decline depends on the crisis or transitional state of economic development;

- K. Marx's theory of social conflict, according to which, in the intensification of conflicts, the processes of market self-regulation can not ensure the reproduction of the lost equilibrium in the legal economy of the state and its regions%;

- E. Sutherland's theory of economic crime, who argued that the agent is capable of illegal activities not because of the predisposition to this, but because he sees more examples of such behavior;

©Вавдіюк Н. С., Корецька Н. І., Охват І. М.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 14 (55). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л. Л. Ковальська. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 352 с.

- G. Becker's and J. Stigler's theory of economic crime and the punishment, which by the criterion of optimization chose the maximization of "social income", which is equivalent to minimizing the amount of losses from crime and from the costs of protecting order;

- the theory of the effect of practical confidence, the content of which is that business entities tend to overestimate the likelihood of the implementation of unlawful economic activity (with the change in the probability of punishment for economic crimes committed in the future may lead to a reduction of the shadow economy in the regions of the state);

- J. Gibbs' the theory of «cognitive dissonance», who argued that a reduction in the level of crime is possible under the condition of the existence of conditions of inevitable punishment;

- A. Ehrlich's theory, who assumed that criminals carry out actions in accordance with positive or negative incentives and the number of crimes depends on the resources allocated to law enforcement activities.

The conducted studies have formed the hypothesis: the definition of the safe level of protection of the national and regional economy depends on the ratio of costs to measures to combat economic crime and the amount of recoverable material damage to state and local budgets.

In order to test the hypothesis that the level of economic offenses will decrease in the event of growth of the region's economy, a comparison was made between GRP volumes and registered economic offenses during 2006 – 2017.

It was found that in real terms during the investigated period, all regions of Ukraine showed growth, with the exception of the regions where the anti-terrorist operation is carried out (in Donetsk and Luhansk regions). As a result of the increase in the number of cases of violations, the processes of reproduction of legal GRP are complicated, the efficiency of productive, financial and credit and social security of the development of productive forces is reduced.

It is proved that the number of economic crimes will increase when the level of economic development will fall, or will be in crisis, and will decrease - if the economy of the regions of the state is observed. However, it should be borne in mind that the unlawful activity of the business entity will be with a certain time lag - a delay, depending on the state of the economy of the regions of the state.

Depending on the forms of manifestation of economic offenses in the state and its regions, it is proposed to create, in each phase of the economic activity cycle, the formation of dynamic stimulating management tools.

Key words: the theory of economic offenses, regional management of the de-shadowing of the economy.

Вавдиюк Н. С., Корецкая Н. И.

АПРОБАЦИЯ ТЕОРИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В СИСТЕМЕ РЕГИОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА

В статье проанализированы теории экономических правонарушений (Э. Дюркгейма, Р. Мертона, Э. Сатерленда, К. Маркса, Г. Беккера, Д. Тартани, Дж. Гиббса, А. Эрлиха), сформирована и подтверждена гипотеза о том, что уровень экономических правонарушений зависит от уровня экономического развития государства и его регионов. Исследования были апробированы путём сравнения объемов ВРП и зарегистрированных экономических преступлений в течение 2006 – 2017 годов. Установлены количественные и качественные различия между объемами ВРП и экономическими правонарушениями.

Ключевые слова: теория экономических правонарушений, региональный менеджмент детенизации экономики.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інструменти прийняття управлінських рішень з протидії економічним правопорушенням у регіонах держави повинні базуватись на законах еволюції управління та розвитку продуктивних сил. Порушення законів та закономірностей управління продуктивними силами призводить до взаємної неадекватності цілей соціального та економічного розвитку. У зв'язку з цим виникає проблема ідентифікації управлінських інструментів протидії економічним правопорушенням в економіці держави в цілому та її регіонах зокрема.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Методичні основи протидії економічним правопорушенням та детанізації економіки є предметом дослідження науковців, зокрема: Г. Беккер, Г. Гібс, Е. Сатерленд, Д. Стіглер, Д. Тартані та ін.

Однак, не зважаючи на розроблені вченими методологічні підходи, недостатня увага приділялась реалізації управлінських функцій та методів попередження економічної злочинності та зниженню тінізації економіки в регіонах держави.

Цілі статті. Сформулювати закономірності прояву теорій економічної злочинності в системі регіонального менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження закономірності підвищення рівня економічної злочинності залежно від рівня економічного розвитку держави чи її регіонів здійснювались у 1833 році Геррі, у 1835 році Кетле. А в середині ХІХ ст. в Англії виникла дискусія про те, який стан економіки держави та її регіонів сприяє розвитку економічної злочинності – призводить до зростання чи спаду.

Дослідивши теорію аномії Е. Дюркгейма, Р. Мертона, виявлено, що злочинність є неминучою у будь-якому суспільстві, а її зростання чи спад залежать від кризового чи перехідного стану розвитку економіки [1]. Саме умова виникнення аномії в економіці держави – розбіжність між потребами та інтересами частини економічних агентів і можливостями їх задоволення.

За положеннями дихотомічної моделі соціального конфлікту (К. Марке) дуальність вибору суб’єктом господарювання шляхів легальності здійснення видів економічної діяльності призводить до виникнення суперечностей. Так, згідно з цією теорією, суспільство поділяється на дві основні групи, що представляють інтереси праці і капіталу в суспільному виробництві національного доходу, а конфлікт виникає на етапі розподілу та привласнення результатів виробництва суб’єктами господарювання. Такі конфлікти можуть виникати і з приводу розподілу власності, праці, ресурсів, капіталу на регіональних та національних ринках.

При поглибленні таких суперечностей процеси ринкового саморегулювання будуть неспроможні забезпечити відтворення втраченої рівноваги в легальній економіці держави та її регіонах. Відповідно, і тенденція до зниження рівня розвитку легальної економіки на спадаючому етапі не виключатиме піднесення тіньової економіки в державі та її регіонах. Це свідчить про те, що процес відтворення суспільного виробництва національного чи регіонального доходу повинен здійснюватися як з допомогою ринкових регуляторів, так і під впливом спонукальної дії суб’єкта управління на об’єкт управління щодо правомірної діяльності суб’єкта господарювання. Внаслідок цього загальна тенденція зростання легальної економіки буде збігатися з контртенденцією –

спадом тіньової економіки в державі та її регіонах, в тому числі й на низхідному відрізку зростання.

Кримінологічні дослідження економічної злочинності були здійснені зарубіжними вченими: вперше термін «білокомірцева злочинність» використав у 1939 р. американський кримінолог Е. Сатерленд, який і став основоположником *теорії економічної злочинності* [2, с. 45]. Він наводив найважливіші ознаки білокомірцевої злочинності [3, с. 58], якими є: маскування під законну економічну діяльність; пристосування вмінь злочинців до нових форм і методів підприємницької діяльності; досконале володіння ринковою ситуацією; використання прогалин чинного законодавства, що регулює підприємницьку діяльність.

Відповідно до теорії білокомірцевої економічної злочинності агент здатний до протиправної діяльності не тому, що має до цього схильність, а тому, що бачить більше прикладів такої поведінки. Це спонукає економічного агента до здійснення неправомірної діяльності, яка принесе фінансову вигоду. Однак, у теорії білокомірцевої злочинності не розглядаються: поведінкові аспекти щодо непоширення досвіду протиправних дій економічними агентами, які мають тривалі й інтенсивні ділові контакти із іншими економічними агентами; ситуаційний підхід до управління протидії правопорушенням на національному та регіональному рівнях.

Зміст *теорії економічного злочину та покарання Г. Беккера та Дж. Стіглера* полягає у виведеному рівноважному обсязі економічної злочинності, який формується в процесі взаємодії правопорушників і захисників правопорядку на державному та регіональному рівнях. У працях з оптимізації правоохоронної діяльності Г. Беккер [3, с. 169–217] і Дж. Стіглер [4, с. 526–535] критерієм оптимізації вибрали максимізацію «соціального доходу», що рівносильне мінімізації суми втрат від злочинів і від витрат на захист порядку. На основі даного підходу можна знайти оптимальні поєднання ймовірності та виду покарань за економічні злочини та правопорушення, а також оптимальну величину і структуру витрат на утримання поліції, судів та виправних установ. У цілому модель Г. Беккера має наступний вигляд:

$$OK = (1 - p) * F(d) + p * F(d - z) = F(d - pz), \quad (1)$$

де ОК – очікувана корисність від економічного правопорушення;
f – функція корисності економічного правопорушення для злочинця;
d – дохід від економічного правопорушення;
z – покарання за економічний злочин.

Оскільки правопорушник – суб’єкт господарювання в регіоні планує отримати прибуток від протиправної діяльності, то при оцінці суми доходу він враховуватиме і альтернативні витрати – дохід від легального бізнесу, який він отримав би, якби не діяв у тіншовій економіці. Тобто, у моделі Г. Беккера передбачається, що перед суб’єктом господарювання постає альтернатива: або він обирає господарювання в тіншовій економіці регіону (при $OK > 0$), або й надалі працює в легальній економіці регіону (при $OK < 0$).

Сукупні витрати суспільства, як довів Г. Беккер, мінімізуються тоді, коли ймовірність розкриття правопорушення і тяжкість покарання такі, що правопорушниками стають лише ті особи, які схильні до ризику. Якщо звернутися до рівняння чистого доходу від економічного правопорушення, то дана умова означає, що цей дохід (ОК) не повинен бути більшим нуля:

$$S - pV < 0 \quad \text{або} \quad S < pV, \quad (2)$$

де S – прибуток від економічного правопорушення;
 pV – очікувані втрати.

Інакше кажучи, очікувані втрати повинні перевищувати прибуток від економічного правопорушення. Недоліком такого підходу є відсутність опису ситуації, коли суб’єкт господарювання поєднує легальну та нелегальну діяльність.

За дослідженнями Г. Беккера, зростання витрат на забезпечення правопорядку знижує правопорушення в короткостроковому періоді, та її зростання – в довгостроковому [4, с. 169–217].

Д. Таргані стверджує, що існує також ефект «практичної впевненості» [5, с. 458], зміст якого полягає у тому, що суб’єкти

господарювання схильні завищувати ймовірність реалізації неправомірної економічної діяльності. Зміна ймовірності покарання за здійснені економічні злочини у майбутньому може призвести до скорочення тіньової економіки в регіонах держави.

Протилежної точки зору дотримувався Дж. Гіббс [6, с. 515], який за допомогою моделі «пізнавального дисонансу» доводив, що зменшення рівня злочинності можливе за умови існування умов невідворотного покарання.

У роботах А. Ерліха підхід до аналізу економічної злочинності полягає у припущенні, що злочинці здійснюють вчинки відповідно до позитивних чи негативних стимулів і що кількість злочинів залежить, таким чином, від ресурсів, що виділяються на правоохоронну діяльність [7, с. 722].

Сформуємо основні положення теорій економічної злочинності в табл. 1.

Таблиця 1

Теорії економічної злочинності *

Теорії	Представники	Об’єкт управління	Суб’єкт управління	Принципи управління	Інструменти управління
Теорія аномії 1938 р., 1966 р.	Е. Дюркгейм, Р. Мертон	Економічна та соціальна діяльність	Правоохоронні органи	Норми та правила економічної діяльності	Нормативно-правове забезпечення, стимули, мотиви
Теорія економічної злочинності, 1939 р.	Е. Сатерленд	Економічна діяльність	Суб’єкт господарювання з високим соціальним статусом	Подолання корпоративної злочинності	Нормативно-правове забезпечення
Теорія конфліктів	К. Маркс	Економічна діяльність	Держава	Розподіл прав власності, праці, ресурсів, капіталу	Нормативно-правове забезпечення, стимули, мотиви
Теорія економічного злочину та покарання, 1968 р.	Г. Беккер, Д. Таргани, Дж. Гіббс, А. Ерліх	Суб’єкти господарювання	Правоохоронні органи	Критерій оптимізації, максимізації «соціального доходу»	Економіко-математичне моделювання, мотиви, стимули, стандарти

* складено на основі даних джерел: [1 – 7]

Отже, на основі проведених досліджень сформуємо гіпотезу: визначення безпечного рівня захисту національної та регіональної економіки залежить від співвідношення витрат на заходи з протидії економічним злочинам та сум відшкодованих матеріальних збитків до державних та місцевих бюджетів.

Висновки. З метою апробації гіпотези про те, що рівень економічних правопорушень знижуватиметься у випадку зростання розвитку економіки регіонів здійснимо порівняння обсягів ВРП і зареєстрованих економічних правопорушень протягом 2006 – 2017 років (рис. 1).

У реальних цінах протягом досліджуваного періоду всіх регіони України демонструють зростання, за винятком регіонів, де проводиться антитерористична операція: в Донецькій та Луганській областях зниження ВРП складає більше, аніж 40 % у порівнянні до 2007 року.

ВВП держави у 2016 році склав 86,2 % від рівня 2013 року, проте зріс на 2,3 % у порівнянні до 2015 року. Це свідчить про відновлення зростання економіки та її регіонів. Порівняння індексу фізичного обсягу валового регіонального продукту в 2016 році у цінах 2015 року засвідчує найбільше зростання економіки у Волинській – 9 %, Кіровоградській – 8,6 %, Вінницькій – 4,9 %, Житомирській – 4,5 % областях. В інших регіонах держави станом на 2016 рік обсяг ВРП залишається відповідним рівню 2015 року, а починаючи з 2010 року значення індексу фізичного обсягу валового регіонального продукту у цінах попереднього року зростають.

Найбільше зростання ВРП у 2016 році у порівнянні до попереднього року спостерігаємо у Луганській області на 24,5 %, Донецькій області на 1,6 %. Низькі значення абсолютних показників ВРП східних регіонів пов'язані із проведенням антитерористичної операції, відтоком інвестицій, низьким розвитком виробництва, інфраструктурного забезпечення, низькою щільністю населення через міграційний рух.

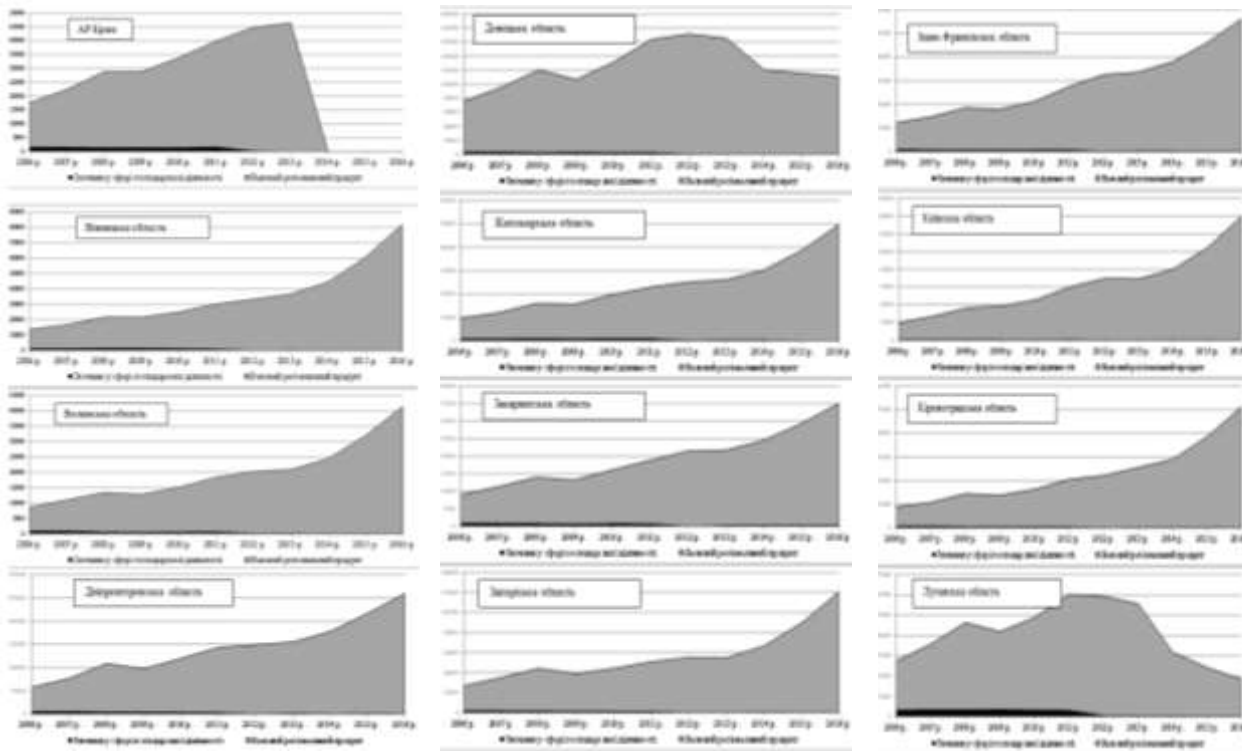
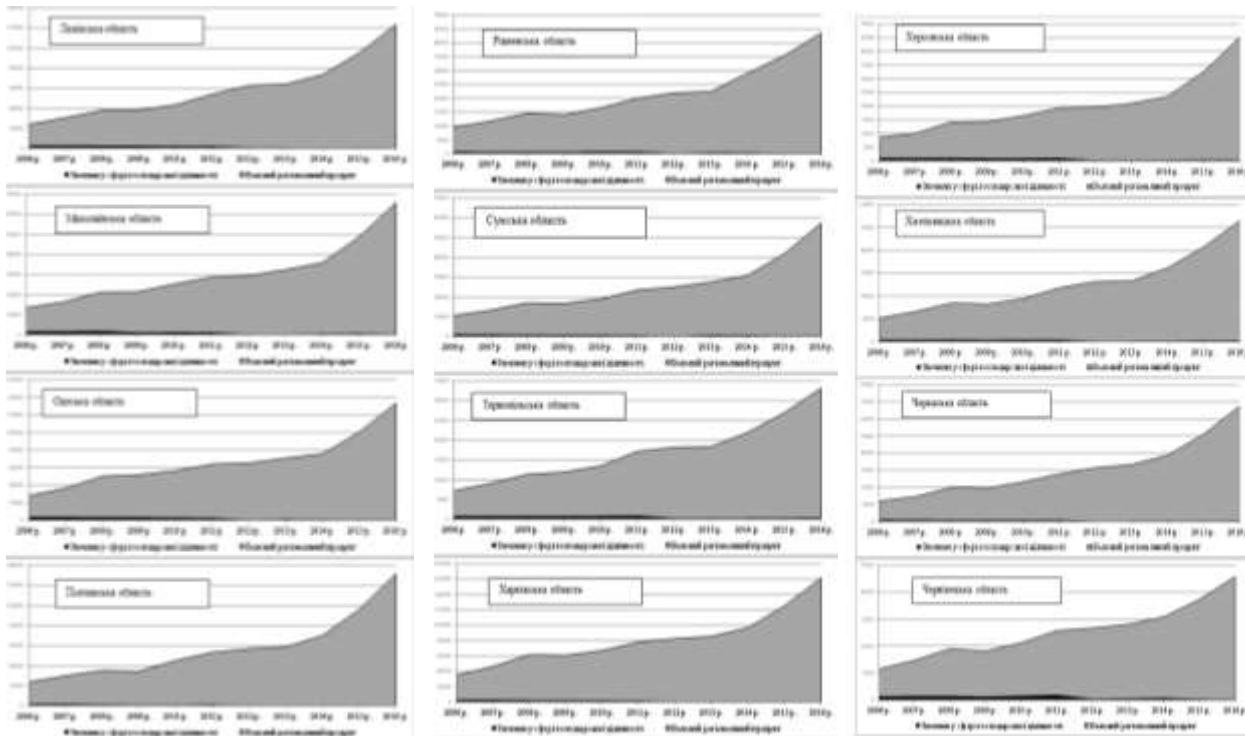
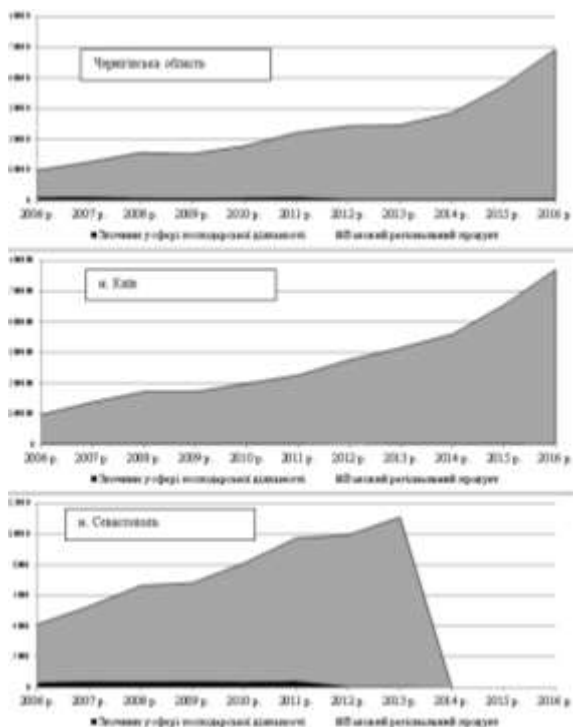

Рис. 1. Співвідношення ВРП до кількості економічних правопорушень у регіонах держави *

* сформовано авторами

продовж. рис. 1

продовж. рис. 1

Так, період 2006 – 2016 рр. за рівнем економічних правопорушень характеризувався помітною асиметрією в розрізі різних регіонів держави. Найвищий сумарний рівень економічних правопорушень характерний для Дніпропетровської, Одеської, Луганської, Донецької, Харківської, Чернівецької (86,7 %) областей та місто Київ (87,9 %), що є вищим мінімального значення Кіровоградської області більш, ніж у 7 разів.

Отже, в регіонах України, починаючи з 2007 р. по теперішній час простежується тенденція до зниження виявлених, зареєстрованих правопорушень економічного спрямування: у 2007 р. виявлені і зареєстровані злочини економічної спрямованості склали 42606, то у 2008 р. – 42755, 2009 р. – 36634,

2010 р. – 34419, 2011 р. – 34019, 2012 р. – 7206, 2013 р. – 13162, 2014 р. – 13162, 2015 р. – 11973, 2016 р. – 11460, 2017 р. – 9516, що на 77,7 % менше, аніж станом на 2006 рік та на 17 % менше, аніж у 2015 році. Рівень економічних правопорушень більший в урбанізованих регіонах із високою щільністю населення – Київ, Харків, Одеса, Миколаїв, Львів, Дніпро, Луганськ.

Внаслідок зростання кількості випадків корупції, ухилення від сплати податків, хабарництва, зловживання службовим становищем, перевищенням влади або службових повноважень ускладнюються процеси відтворення легального ВРП, знижується ефективність виробничого, фінансово-кредитного та соціального забезпечення розвитку продуктивних сил.

Таким чином, спостерігаємо різницю між різнорідними явищами, які характеризують обсяги ВРП та економічних правопорушень. Відповідно, встановлена різниця між аналізованими різнорідними явищами відображується в якісній характеристиці, а різницю між обсягами ВРП та економічних правопорушень ми проаналізували вище.

Отже, кількість економічних злочинів зростатиме, коли рівень розвитку економіки спадатиме або буде знаходитися у кризі, та знижуватиметься – якщо спостерігатиметься зростання економіки регіонів держави. Однак, при цьому слід враховувати, що протиправна діяльність суб’єкта господарювання відбуватиметься з певним часовим лагом – запізненням, залежно від стану розвитку економіки регіонів держави. Наприклад, після кризи 2008 – 2009 рр. спостерігаємо зростання кількості економічних правопорушень в регіонах держави.

Залежно від форм прояву економічних правопорушень в державі та її регіонах на кожній фазі циклу економічної активності необхідно здійснювати формування динамічних стимулюючих інструментів управління.

Під час аналізу рівнів обсягу ВРП та економічних правопорушень можемо відмітити нові системні властивості статистичних закономірностей, які відбивають спільність (здійснення суб’єктами господарювання в регіонах держави економічної діяльності, яка має на меті отримання прибутку) і

відмінність (тенденція зростання економіки регіонів держави, контртенденція спаду економічних правопорушень), сталість (ріст добробуту суб’єктів господарювання), мінливість (мотивів суб’єктів господарювання), повторюваність (розвитку циклів економічної активності, вчинення економічного правопорушення) і неповторність (територіальних особливостей розвитку продуктивних сил) властивостей, зв’язків та співвідношень елементів. Відповідно до положень розглянутих у теорії економічних правопорушень, загальними причинами зростання економічних правопорушень в регіонах держави є процес трансформації економіки держави та її регіонів держави, необхідність становлення економіки як саморегулюючої системи управління розвитком продуктивних сил: зміна методів, важелів та функцій управління. Як наслідок, суб’єкти господарювання не здатні адаптуватися до нових умов ведення економічної діяльності, що призводить до незадоволення їх суспільних потреб, виникнення соціальних та політичних конфліктів тощо.

1. Кетле А. Ж. Людина і розвиток її здібностей. – СПб, 1865. – С. 7–8.
2. Sutherland E. H. Crime and Business / E. H. Sutherland // Annals of the American Academy of Political and Social Science, 1941. – 217 p.
3. Сатерленд Э. Являются ли преступления людей в белых воротничках преступлениями / Э. Сатерленд // Сб. статей «Социология преступности». – М., 1996. – С. 45–59.
4. Becker G. S. Crime and punishment: an economic approach / G. S. Becker // Journal of Political Economy. – 1968. – Vol. 76. – № 2. – P. 169–217.
5. Tartani D. Equity versus Efficiency in Law Enforcement / D. Tartani // Public Policy. – 1970. – Vol. 18. – № 3. – P. 451–459.
6. Gibbs J. Crime. Punishment and Deterrence / J. Crime Gibbs // Southwestern Social Science Quarterly. – 1968. – Vol. 48. – March. – P. 515–530.
7. Stigler G. J. The optimum enforcement of laws / G. J. Stigler // Journal of Political Economy. – 1970. – Vol. 78. – № 3. – P. 526–535.
8. Ehrlich I. Crime and punishment / I. Ehrlich // The New Palgrave. A Dictionary of Economics / Ed. by J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman. – L., 1987. – Vol. 1. – P. 721–724.